

ՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄԱՍԿ

Տարեկան դիմ 10 ռուբլ, կէս տարեկան 6 ռուբլ:

Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի նմանատես մէջ:

Օտարապաշտարարի դիմում են ուղղակի

Տափառ. Редация «Маск»

Խմբագրատունը բաց է առտօտան 10—2 ժամ

(Բողոքի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լիզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են

խրատնային րոտին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Երևանից: Նամակ խմբագրին: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր: ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայաստանի ժողովուրդը ինչ կը կարօտի: Անգլիա, Գլադստօնի ձառը: Շահաւէտ առաջարկութիւն: Նամակ Աւստրիայից: Արտաքին լուրեր: ՀԵՌԱԳԻՐ-ՆԵՐ: ՏԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՎԱՆԻՑ

Յուլիսի 28

Երևանի արեւելեան կողմէն է ընկնում Նորգ ամառան քաղաքը, որն աւելի գիւղ է, քան թէ քաղաք: Քաղաքի կենդրոնից հեռու է Նորգը երեք վերստապի, իսկ քաղաքից դէպի հիւսիս գնացող մեծ խճուղիի վրայէն՝ մէկ և կէս վերստապի: Նորգի վերջը համայնապէս քաղաքի դրքի հետ, կարելի է մօտ 400 ֆուտ աւելի բարձր համարել Նորգին: Այս պատճառով շատ մեծ զանազանութիւն կայ օդի բարեխառնութեան մէջ, երբ որ քաղաքի պարտէզներում կիլաւսը, ալոնը, ծիրանը և վարունգը հասած են և ուտելի, Նորգում գրանք բոլորովին դեռ խալ են լինում: Յոնիս, յուլիս և օգոստոս ամիսներին քաղաքի օդը թէ ցերեկը և թէ գիշերը խաչում, խեղդում է մարդկանց, այն ինչ Նորգում ցերեկը մի թիթեռնութիւն է դուրս մարդ բաց օդում, իսկ երեկոները և գիշերները գրեթէ զարնա-նային դով է դուրս: Բացի մաքուր օդից, Նորգի ջուրն էլ աւելի մաքուր է քան թէ քաղաքին: Քաղաքի երեխաների հարկերից տասի թուելը կարծիք ու թարմ չեն, ընդհակառակը՝ Նորգում դպրոց թշնամի երեխայ հազու էք տեսնում: Բոլորն էլ համարաւ թարմ, կայտառ, գուարթ, քաջաւոր, կարմրաթշիկ, ընդունակ երեխաներ են: Այս բոլորի պատճառը՝ ջուրն ու օդն է, որոնցից զուրկ է քաղաքը: Չը նա-յելով Նորգի տների անձնակալ, անկարգ ու անպարմար շինուածքին, չը նայելով փողոցների, ճամբաների նեղիկի, ծուռ ու մուռ, աղբոտ և քարուքանդ լինելուն, չը նայելով մեծ մասով բացօթեայ արտաքիններին և տեղ-տեղ զիջուած արքիւններին, այնու ամենայնիւ Նորգեցիք աւելի առողջ, աւելի ժիր և աւելի առատածնունդ են, քան թէ քաղաքի բնակիչները: Նորգը բաղկացած է 170 տուն գուռ հայ ժողովուրդից: Գրանք ունեն մի բաւականին գեղեցիկ եկեղեցի, կոփածոյ քարից շինած, թաղի մէջ տեղում, որի բակի հարաւային կողմում տղայոց՝ իսկ հիւսիսային կողմում աղջկանց ծխական դպրոցներ են, որոնք բաւականին լաւ են թէ նիւթական թէ ուսման կողմից, թէպէտ և տակաւին շատ բան է պակաս, կանոնաւոր ծխական դպրոց չի-նելու համար: Թաղն ունեցել է միշտ երկու քա-հանայ, այժմ մէկը վախճանած է և մինն է ժո-ղովրդի հոգեւոր պիտոյը հոգում և մի և նոյն ժամանակ՝ տաս տարուց աւելի է, ուսուցչի պաշտօն է վարում յիշեալ դպրոցների մէջ: Ժողովուրդը սիրում է այս երկուստար քա-հանային, իր ուսուցչական և քահանայական պաշտօնների մէջ բոլոր բաւականին ժիր և ան-չահասէր լինելու համար: Բայց ամսոս որ վեր-ջին օրերումս, Պատկ լրագրի մէջ, սրա մա-սին մի շատ չափազանցեցած գովասանական յօդուած երեւաւ: Համար, հասկացող Նորգեցի-ներից ոմանց յարաբերութիւնը փոխվելէ դէպի աւել-վահան հայրը, որը գուցէ և մասնակց չէ յիշեալ փրկած յօդուածի յօրինելուն: Մենք եւ յուսանք որ հ. վահանը չի պակասասցին իր ե-ռանգը դէպի դպրոցները, ուր, իրաւ որ, մեծ աշխատութիւն ունի: Նորգեցիք այժմ որոնում են մի քահանայացու եւ խորհուրդ կը առնենք մեր սիրելի ներգեցիկներին որ մի այնպիսին ձա-

րեն, որ կարողանար իրանց դպրոցներում ու-սուցիչ ևս լինել: Իմ կարծիքով, այս ամենահար-կաւոր և առաջին պայմանը պէտք է լինի ընտ-րութեան միջոցին: Նորգեցից մեծ մասը պա-րագում է այգեպանութիւնով և վարուցանքով, փոքր մասը պարագում է արհեստներով և վա-ճառականութիւնով, որոց խանութները քաղա-քում են: Բոլոր նորգեցիները, և գլխաւորապէս, վաճառականներն ու արհեստաւորները (նաև քաղաքի դպրոցները գնացող մանուկները), որք ստիպուած են առաւօտները իջնել քա-ղաք և իրկնապահին վերադառնալ իրանց տները, զարհուրելի չարարանք են կրում ճամբի 11/2 վերստ զառի վեր քարքարուտից: Այդ անտանելի նեղիկի, քարքարուտ և 3—400 ֆուտ քաղաքից վեր տանող ճանաւ մաշում է ան-խնայ ոչ միայն նորգեցից կոյիկները, այլ և նրանց առողջութիւնը: և սարսափելի կերպով դժուարանում է յարաբերութիւնը քաղաքի հետ: Նորգը մինչև 30—40 թականները համարվում էր գիւղ: Այդ ժամանակներում նորգեցիք մօտ 400 ռուբլի կաշառ կերցնելով իրանցական պաշտօնակատարներին՝ գրուցելի քաղաքի մա-տենում, բայց դրանով բացի վնասից, օգուտ չը տեսնէ մինչև այսօր: Սրանք գրկուելով ի-րանց յանդի ընդարձակ հողերից, որոնք միա-ցան քաղաքի հողերի հետ, ընկան աւելի ծանր տուրքերի տակ և փոխարինը ոչինչ չանցան: Այն օրերից մինչև այսօր նորգեցիք քաղաքի մեղուկին վճարել են մօտ 60,000 ռուբլի հարկ: Այժմ իսկ վճարում են 2—3,000 ռուբլի տարե-կան տուրք կամ հարկ քաղաքային արկղին, բայց քաղաքը սրանց հինգ կոպէկի օգուտ չէ տալիս: Բոլորեանութիւնը հակառակութիւն չունի, գիշերապահները երբեք չեն չըջում Նորգում, քաղաքի հաշուով ոչ մի լապտեր չէ վաւում: Նորգում, նորգեցին հիւանդ մեռնելիս լինի չէ կարող 1, 2, 3 ռուբլի այցի փող վճարելով, քաղաքային բժիշկ և մանկաբարձուհի բերել քա-ղաքից, այլ 6—10 ռուբլի վճարելու է անշուշտ, իսկ չքաւոր հիւանդները իս միշտ մեռնում են առանց բժիշկի ձայն լսելու: Եւ ինչ էք կար-ծում, այդքան նեղութիւններից ազատվելու համար քաղաքն ինչքան ծախս պիտի անէ, 3 կամ շատը 4,000 ռուբլի, որ նորգեցից 2 տարուայ տուրքն է քաղաքին: Քանի որ քա-ղաքային վարչութիւնը չը կրնի, նորգեցիք և զերսարներով դիմում էին նախնադպեաներին և միշտ լուռ էին թէ պակասեցէք, սնդկում փող չը կայ:» այժմ նոյն պատասխանն են լսում քաղաքային գործադիր վարչութիւնից: Կարծում են այս հարցը դեռ ևս քաղաքային բնդհանուր խորհրդին էլ չէ առաջարկած, թէ և խեղճ նո-րգեցիք անդադար խնդրում են պ. քաղաքագը-խին այս մասին:

Այժմ ընդհանրապէս զարմացած կը հարցնէ թէ ապա ինչ բարիքի համար են այդ ողորմելի մարդիկը մինչև հիմայ այդքան տուրք վճարել քաղաքին և կամ հիմայ դոնէ կարելի չէր ար-դեօք դադարեցնել իրանց տուրքը մինչև նոյն տուրքով չլինէին ճանապարհը, և ապա չարու-նակէին տալ քաղաքին: Մենք կարծում ենք վերջինս պէտք է անել, ուրիշ յոյս չէ մնացել: Եթէ այդ վերջինս էլ չը կարողանաք անել պ. պ. նորգեցիք, այն ժամանակ պէտք է ինքներդ ձեր մէջ ստորագրութիւնով ժողովէք այդ չընչին գումարը և անպատճառ չինէք ճանապարհը: Դը-րանով ոչ միայն կազատուէք յիշեալ գրկողութիւններից, այլ և ձեր տները, պարտէզները և այգիները հիմիկուայ արժողութիւնից տա-նապատիկ աւելի գին կարծենան:

Իսկ դուք պ. պ. քաղաքացիք, եթէ օգնէք Նորգի ճանապարհը բացելուն, դուք կունե-նաք մի շատ մօտիկ և շատ յարմարաւոր ամա-րանոց Նորգում: Դրանով էլ շատերը կազա-տուէք ձեզ և ձեր ընտանիքը քաղաքի թունաւոր օդից ու ջրից, ամառային միջոցներում: Լա-ղին մէկ՝ չը լսողին հաղար:

Այս տարուայ ծառապտուղները այնքան ա-ռատ են որ նոյն պտուղը ինչ որ անցեալ տարի վաճառվում էր լոտով 1 ռուբլ 20—40 կոպէկով, այժմ վաճառվում է միայն 20—30 կոպէկի, այգեհոտերից, այնինչ մրգավաճառները դարձեալ թանկ են վաճառում: Ասում են որ խաղողը քիչ պակաս է և փոխին տեղ-տեղ տուել է, դրա հա-մար լոտը 1 ռ. 50 կ., վաճառվող գինին, այժմ ծախվում է 2—3 ռուբլի: Լաւաշ հացի ֆունտը 3 կոպ. բոքոնը 4 կ., ոչխարի միսը 7 կոպ. տաւարինը 8, և գառանը 6 կ. թէ և միշտ տակ-սիայից աւելի են ծախվում: ցորին խալվարը (30 պուդ) 25—30—35 ռուբլի, իւղի ֆունտը 35—40 կ. 4 ձուռ 5 կոպ. վառեակը 30—40 կոպ. հաւը 50—60 կ., Նաթը 9 կոպ. չաքարի պրոշը 8 ռ. 40 կ., արաղի լոտը 4-ից բարձ-րացաւ 5 ռուբ. 60 կ. վառելափայտ սափէնը 35—40 ռուբ: Տները վարձը թանկ է: Առեւտուր չը կայ:

Ն ո Ր Ա Յ Ր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս 9 օգոստոսի

«Մշակի» 79 համարի թղթակիցներդ վերա-բերեալ առաջնորդող յօդուածի աւելում ևս ձեռ-մի նամակ գրեցի: Գործադիր խորհուրդը, յայտնելով միայն իմ լոկ կարծիքը որ եթէ լրագրութիւնը դադարի խօսել վարձակաւորների և հողաբարձու-ների վրա, մեր դպրոցներն էլ առաջադիմութիւն չեն անի: Գուք այդ մասնաւոր նամակը (ես եր-բէք ցանկութիւն չունիլ այդ նամակի տպագրու-թեան) հարկաւոր համարեցիք հրատարակել առանց իմ ստորագրութեան: Այժմ «Գլադստօն» ստորա-գրութեան տակ ծածկված մի պարոն «Մշակի» 146 համարում պատասխանում է այդ նամակին և զանազան կոպիտ հայեցողութիւնով ճգնում է լուսի պէս ճշմարտութիւնը ոտի տակ դնել: Գործադիր խորհուրդը երեխան էլ, կարողաւով պ. Գլադստօն չողորմութիւնամբ շարախուռած նա-մակը, իսկույն կը հասկանայ որ նա չունի խեղճ փշաւք, նրա սրտի մէջ մեռել է ազնւութիւն: Խորհրդի նամակագրի վերջին և առաջին չար նը-պատակը այս է որ աշխատում է հողաբարձու-ներին և ժողովրդին իմ դէմ գրգռել, ինքը լա-ւամարդ գտնաւ և, որ դիւաւորն է իր ռոճիկը կամաց կամաց աւելացնել տալ: Խեղճ Գլադստօն, մի կտոր ևս հացի համար ստիպուած է հրապա-րական սուտ խօսել, ճշմարտութիւնն ուրանալ, մարդկութիւնը ոտի տակ դնել:

«Մշակի» 109 համարի նամակի «անխիղճ, խա-բերայ, ազգի փողերը լափող, միամիտներին խա-բող» բառերը երբեք չեն վերաբերում Գլադստօն-իսի դպրոցի գործիչներին, այլ՝ առնչուած են ընդհանրապէս, առհասարակ: Բայց պ. Գլադստօն իր կեղտոտ նպատակին հասնելու համար, չէ ու-զում հասկանալ, դիտմամբ այդ խօսքերը մաս-նաւորում է իր վրա և խօսակցութեան առար-կայ շինում: Իսկ ինչ վերաբերում է «մի օր դպրոցը սնանկացած կը հրատարակուի» ասածս խօսքերին, այդ արդէն ինքս բացատրեցի «Մշա-կի» ներքին լուրերում: այդ մասին կրկին բացա-տրել իմ կողմից աւելորդ է, իսկ Գլադստօն խօ-սելը չարամտութիւն: Ես ասել էի թէ հողա-բարձութիւնը մօտ 20 տարի է (կրկնում են եթէ գիտենայի որ այդ նամակս պիտի տպագրուի, երբեք չէի գրի): հաշիւ չէ տուել հասարակու-թեան: Այդ այժմ էլ կրկնում են որ մինչև Պո-ռուսիայի զարթոյնը հողաբարձութիւնը միշտ հա-նչել է տուել հողերը իշխանութեանը: Ես՝ հաւա-տաւով նրա ասածին և հիմնուելով ժողովրդի պահանջի վրա, ասում եմ որ աւելի լաւ կը լինի եթէ 5 տարին մի անգամ էլ հասարակութիւնը հաւաքուի և նրանց մօտ կարգացունայ այդ հայի-

նեքը: Այս վերջին ձեռ աւելի օգտակար է նրա համար որ ժողովուրդը իմանալով որ իրանց տուած փողերը շատացել են և ծառայում են իրանց նը-պատակին, աւելի կը կրկնապատկէ իր սէրն և յարգանքը դէպի իր ազգային դպրոցը: Գլադս-տօն խորհրդի նամակից երեւում է որ ես թշնամի եմ հողաբարձութեան և ամէն բան կրքով եմ գրում և որպէս թէ աշխատում եմ ամեն կերպ կոտրել հողաբարձութեան վարկը և նորը ընտ-րել տալ: Ինքն Գլադստօն էլ գիտէ որ այդ այդ-պէս չէ, բայց աշխատում է այդպէս ցոյց տալ: Ես սիրել եմ այդ հողաբարձութեան, և երբեք չեմ կամեցել դրանց հրաժարուիլ: Այս խօսքե-րին կենդանի վկայ է պ. Պոռուսիանցը, որ իր Ղա-րաքի խաւ եկած երկրորդ առաւօտ երբ կանչեց ինձ և առանձին խօսակցութիւն ունեցաւ նոր հողաբարձու ընտրելու մասին, ես նրան փաստե-րով հասկացրի որ աւելորդ է այդ հարցը զար-թեցնել: Այս հասկացող երկուստարներից շա-տերը պատրաստուել էին ժողովի մէջ զարթեց-նել այդ հարցը, բայց ես նրանց էլ խնդրեցի, նրանց էլ համոզեցի որ թողնեն իրանց մտադրու-թիւնը: «Վերջին տարին հողաբարձութիւնը րա-կսեց աստիճանաբար դանդաղանալ և դպրոցի պակասութիւնները թողնել երեսի վրա: Լրա-գրութիւնը խօսեց այդ թուութեան մասին, ի հարկէ սուրբ նպատակով, առաջն առնելու հա-մար: Բայց բանից դուրս եկաւ որ քանի գրվում է, այնքան պակասութիւնը շատանում է: Մենք զարմանում էինք այդքան անտարբերութեան վրա, մինչև որ հողաբարձութեան մէկը, նոյն իսկ Պոռուսիանցի ներկայութեան, առանց կարմ-րելու արտասանեց հետեւեալ միտքը: «մենք մտա-դիր էինք շինելու այս և այն պակասութիւննե-րը, բայց որ լրագրի մէջ գրեցին, մենք էլ ջլրու-թողեցինք, և քանի շատ խօսեն, այնքան շատ կը յետանայ: Այս խօսքերից յետոյ մենք նոր իմացանք որ գլխներս քարով ենք տուել, յոնքը շինելու տեղ աչքը հանել ենք և վերջապէս բոլորովին ընդհակառակն ենք գործել: Այդ րո-պէից ուխտեցի և այստեղ էլ կրկնում եմ որ այ-սուհետեւ մի խօսք էլ չեմ ասի այդ դպրոցնե-րի գործիչներին վրա:

Վերջացնելով ասելիքս, հաւաքում եմ պ. Գլա-դստօն կոպիտ հայեցողութիւնը և նոյնութեամբ վերադարձնում եմ իրան որպէս յաջանորդ:

Սարգիս ԵճԵՐ-ՄԵԼԻՍԵԱՆԵԿԻԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Երևան յուլիսի 23

Եթէ ես ասեմ, թէ Երևանի հասարակութեան մէջ սկսել է դարգանալ միշտ անգամ էտետի-քական զգացմունք, դուք դժուար կը հաւատաք ինձ: Բայց փաստերը շատ համոզիչ են: Առանց ընդհանուր դատողութիւնների ես կը քերեմ այս-տեղ միայն մի խոշոր, աչքի ընկնող օրինակ: Քաղաքի լայն և մարդաշատ հրապարակներից մէկի վրա բարձրանում է մի օտարաւոր շինու-թիւն, որ չլացնում է մարդու իր նորաձեւ ճար-տարապետութեամբ: Գեռ հեռուից գրաւում է մարդու ուշադրութիւնը նրա գլխին ծածանող դրօշակը: Ինչ պէտք է լինի սա—մտածում է մարդ զարմանալով՝ թանգարան, հասարակական գրադարան, հիւրանոց թէ մի որ և է գործա-րան... Մտենում ես մի փոքր ևս և առանց ուրելի բացատրութիւնների հարկանում ես ա-մեն... Այդ դրօշակաւոր շինութիւնը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ հասարակական արտաբնոց... Նրա մի կողմում ընկած է անդրիպական պարտէզը, միւս կողմում հացի, մսի և այլ ուտելիքների խանութներ, իսկ չորս բոլորում—մրդի կրպակ-ներ... Ինչ սքանչելի ներդաշնակութիւն. երևան-ցին զբօսնում է պարտիզում, ուտելիքներն է գնում, անցուղարձ է անում հրապարակով և իր հասարակութիւնը դիպչում է միշտ մի բարակ հօտ... Այդ մթթէ էտետիքական վայելչութիւն

